

Editorial

Les cartes privades són tan antigues com l'escriptura mateixa. L'ésser humà sempre ha tingut necessitat de comunicar-se amb els seus semblants. Transmetre els seus pensaments per escrit ha permès als homes una filoprònesi amb d'altres homes, és a dir, un acostament fins a arribar al cara a cara amb aquells que eren lluny a través de les lletres que uns escrivien als altres. En aquest sentit, les cartes feien de mèdiu entre dos o més individualitats que es trobaven en espais diversos o que no podien comunicar-se d'una altra manera.

S'ha suposat que els primers alfabetos occidentals nasqueren a Egipte i a Mesopotàmia. Com es podria governar un imperi sense un sistema postal eficient? I com es podrien transmetre, des d'edictes i comunicacions oficials fins a instruccions reservades o secretes, d'una punta a l'altra d'un territori amplísim regit per un mateix poder? A la sisena dinastia de l'antic Egipte ja existia l'epístola, com a praxis i com a gènere, i ja es treballava amb un sistema postal. En la mateixa zona, els encarregats d'escriure cartes i documents, públics i privats, passaven un llarg procés d'aprenentatge, semisagrat, per esdevenir membres de la reputada casta dels escribes. Tots els imperis en tingueren perquè tots els imperis en necessitaren per ser gestionats. Herodot descriu el sistema postal de l'imperi persa. A l'Extrem Orient emergiren sistemes i figures similars.

El bastit per Roma fou, com totes les construccions dels nostres avantpassats llatins, el referent a Europa i als espais colonials que aquesta va ocupar al llarg dels seus segles expansius. Ajudat per una magnífica xarxa viària que connectà i dotà d'identitat (comuna i diferencial alhora) els diferents territoris romanitzats, el *cursus publicus* o servei de correus instal·lat des de l'època del cèsar August va permetre la governabilitat de zones molt llunyanes del melic del món que, en aquells moments, era a la capital de la Península Itàlica.

Amb el precedent grec, Roma també convertí aquella praxi tan útil en un gènere literari bell. Ciceró, Plini el Jove o Sèneca ensenyarien a moltes generacions futures d'estudiants l'art de transmetre els seus pensaments, àdhuc els més íntims, en una prosa impecable. Ovidi versificaria les cartes i codificaria en elles els seus sentiments a la *Tristia* i a l'*Ex Ponto*, prestant també la seva veu a una categoria de receptors especialment sensible a aquest canal de comunicació:

les dones. Les seves *Heroïdes* poden considerar-se, en certa manera, un precedent remot de les novel·les epistolars.

Nogensmenys, l'univers llatí crearia el mot polisèmic que identificaria les cartes amb les lletres, *littera*, quasi fent les darreres per a les primeres. La llengua anglesa, tan paradoxalment fidel en moltes característiques a la seva mare llatina, manté aquesta òsmosi, almenys, des del 1200: *letter*.

Entre els primers testimonis escrits del funcionament de les incipients comunitats cristianes hi ha les cartes. Entre d'altres, les de sant Pau o les dels pares de l'Església llatina són una mirada sobre els valors materials i espirituals d'aquells germans units per una fe comuna. Les anàlisis epistolars foren essencials en els estudis bíblics, teològics, exegètics o hermenèutics que es feien des de centres religiosos. Tanmateix, aquests mateixos centres religiosos es comunicaven entre ells i amb l'exterior a través de cartes transportades per homes que feien d'aquest tràfec la seva manera de viure, la seva professió, i es preparaven per exercir-la amb unes mínimes garanties d'èxit. Molts centres religiosos i moltes universitats d'Occident tingueren servei postal propi. Sobretot quan l'ensulsiada del sistema viari romà i la inseguretat dels camins feu poc recomanable als homes de Déu transitar-hi personalment. Hi hagueren monestirs, abadies i esglésies d'un mateix orde que connectaven centenars de cases entre si i que tenien relacions epistolars amb els principals centres de poder civil.

La llengua franca que usaven, laics i eclesiàstics, per entendre's, en cartes públiques i privades, era el llatí, esdevinguda també la llengua dels negocis internacionals al llarg de l'edat mitjana. Els qui hi elaboraven documents tenien diversos models auxiliars, d'on aprendre l'ofici: els *ars dictaminis*, que els ensenyaven a escriure cartes de la més variada tipologia en prosa; i els *ars dictandi* o manuals per elaborar documents, summament útils a cancelleries, secretaris i notaries. En aquest darrer camp, es donà forma definitiva a les *litterae formulares* comunes a la burocràcia d'Occident. Prominents figures excel·liren en ambdues divisions de l'aclamada ciència retòrica al llarg de l'època medieval: Alberic de Monte Cassino, Adalbert de Samària o Llorenç d'Aquilèia, entre d'altres.

En aquella època i en posteriors ja es compilaven cartes. Aquests aplecs participaven de l'esperit del moment. Atès que la societat era summament jeràrquica i dividida en estrats, els epistolaris només es referien a persones històricament considerades rellevants, des del punt de vista de la cultura o de la civilització. L'entrada de les masses en la política, inherent als sistemes democràtics que regeixen Occident, ha provocat que es valoressin com a subjecte històric. Qualsevol vot té idèntic valor. Als testimonis històrics els succeeix un procés anàleg. L'element quantitatiu ha passat a tenir una importància primordial. Ja no vivim, teòricament, en un sistema de privilegis només per a un nucli selecte de poderosos. Els epistolaris dels avantpassats més humils representen i susciten major empatia entre més nombre d'homes que viuen al present. En d'altres cultures veïnes, aquest tret està per arribar. La primavera àrab encara no ha abastat els *maktubat* o epistolaris.

Una carta privada ensenya una part de la identitat de qui l'escriu. Ensenya una part que pot ser vista. Aquesta part sempre depèn del grau de confiança que

l'emissor tingui amb el receptor i està relacionada amb la percepció que es té de la identitat del destinatari. Per molt demòcrates que siguem, encara ens estratifiquem quan ens adrecem als altres. No parlem igual amb tothom, ni amb els sons ni amb les lletres. Canviem de formes, tal com es canviava en un passat no tan remot el paper en què s'escriuien els mots. Paper amb voraviu negre per a les lletres de dol, dibuixos i paraules esperançats i alegres en les participacions de casament, en les felicitacions de Nadal o en la joia de tenir una criatura.

Les cartes privades s'han metamorfosats amb els seus autors. Han passat de cartes a missatges per l'economia del temps. Aquests missatges han esdevingut poc reposats, més frenètics. Menys cuidats formalment i menys llargs i explicatius, si bé més abundants i sovintejats. Ja no es paladegen, sinó que es degluteixen precipitadament. Es llegeixen i s'esborren, com un objecte immaterial de consum. Una bona part d'aquests missatges defuig la profunditat, reflecteix la por al compromís dels que els escriuen. És superficial. Tota norma coneix, però, les seves excepcions i, de tant en tant, alguna persona recupera el pols d'un temps que li és propi i es decideix a una introspecció escrita. Aleshores, algú altre recupera l'expectació de descobrir a la bústia una carta privada. La carta d'algú que no és un banc, ni cap empresa. La carta d'algú que no espera diners pel fet d'haver-la escrit.

